

СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ОБЛІКУ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ В БАНКАХ

А. Я. Максим'як

Анотація. У статті розглянуто суть процесу та принципу формування власного капіталу банку, а також його основні функції та етапи розвитку. Висвітлено, що ефективне функціонування механізму формування власного капіталу банку можливе лише за умови оптимального використання його різних складників.

Ключові слова: капітал банку, структура власного капіталу банку, механізм формування власного капіталу банку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах господарювання стало очевидним, що накопичення банківського капіталу є основою розширеного відтворення продуктивних сил і виробничих відносин. Саме капітал є основою для забезпечення фінансової стабільності та максимального задоволення потреб суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах. З урахуванням загострення конкурентних відносин на вітчизняному банківському ринку набувають великого значення нові підходи до розроблення ресурсної політики, зокрема заходи, спрямовані на формування достатнього обсягу власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Багато дослідників і фахівців вивчають роль капіталу для банківської системи, зокрема І. В. Сало, В. С. Стельмах, Ф. І. Шпиг та ін. Роботи Г. Азаренкової, З. Васильченко, О. Васюренка, І. Гуцала, Л. Костирко та інших присвячені дослідженню проблем функціонування банківської системи, зокрема аспектам формування власного капіталу банків і підвищення рівня їх капіталізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження у цьому напрямі мають велике значення, оскільки зміни в економічній ситуації породжують нові проблеми недостатньої капіталізації банків України. Це створює потребу у комплексному аналізі питань, що стосуються механізму формування капіталу банку, який набуває особливої актуальності і є мотивацією для дослідження.

Мета статті – вивчення сутності процесу та механізму формування статутного капіталу у банку, аналіз його функцій та складників, а також відображення цього процесу в обліку операцій з формування капіталу банку.

Основний розділ. Капітал є одним із ключових складників розвитку та функціонування економічної системи країни загалом. Він є складним та багатогранним поняттям, що відображає еволюцію суспільства, його продуктивних сил, виробничих відносин, а також право власності та інші аспекти. Капітал банку складається з власних коштів, залучених ресурсів і позичених коштів, які перебувають у розпорядженні банку. Він використовується для формування матеріальних, нематеріальних і фінансових активів у грошовій формі та для здійснення діяльності з метою отримання прибутку [1].

Структура власного капіталу банку має складну будову, що обумовлено низкою факторів, зокрема необхідністю відповідати певним економічним нормативам, формуванням резервів на випадок непередбачених ситуацій та створенням різних фондів, які спрямовані на реалізацію стратегії розвитку банку.

Загалом власний капітал банку включає статутний капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток. Це власні кошти банку, які накопичуються для зменшення можливих негативних наслідків тимчасового зниження вартості активів, а також для підтримання довіри до банку. Згідно з Законом України «Про банки та банківську діяльність», статутний капітал являє собою суму, яку учасники банку внесли у формі грошових вкладень на придбання акцій або паїв банку, яка визначається у статуті [2].

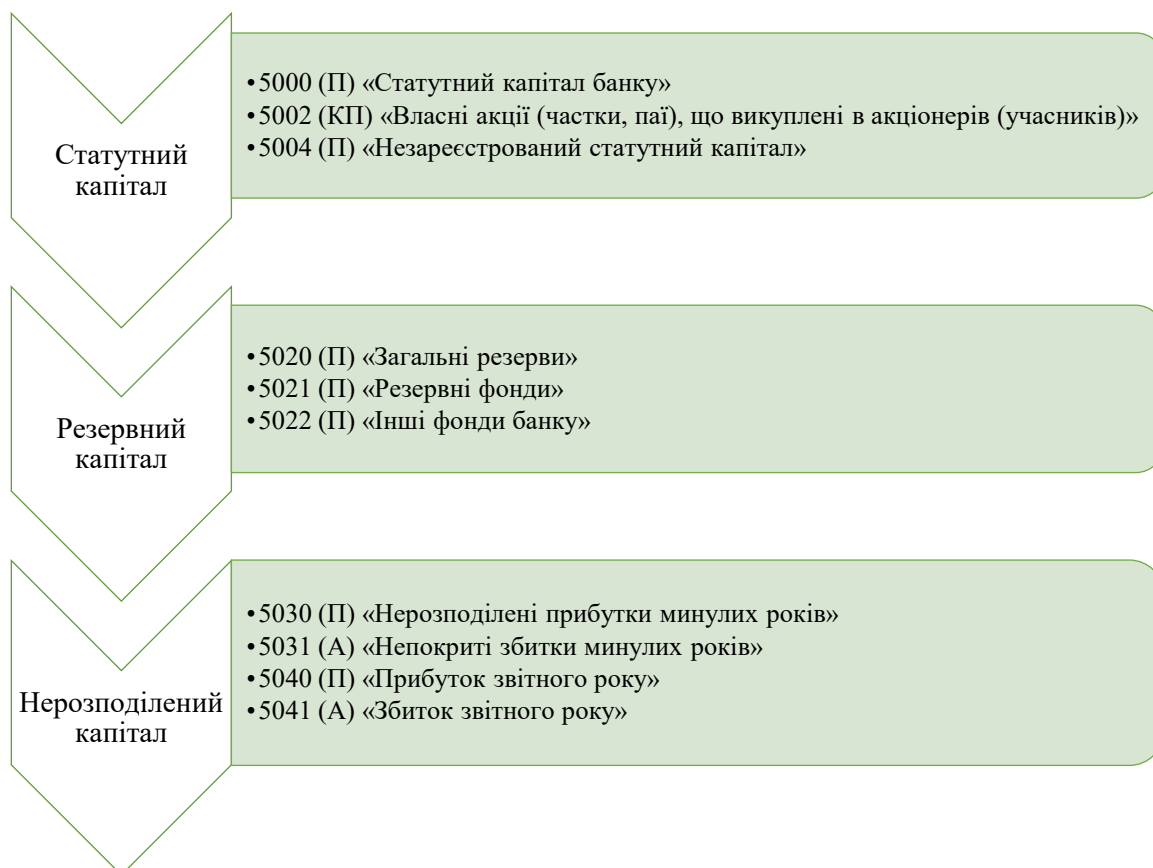

Рис. 1. Елементи власного капіталу банку

Статутний фонд формується виключно за рахунок власних коштів учасників чи акціонерів і виключає отримання банківських кредитів, фінансування від неприбуткових організацій (які не мають права на комерційну діяльність та прибуток), бюджетних коштів з іншими цілями [3].

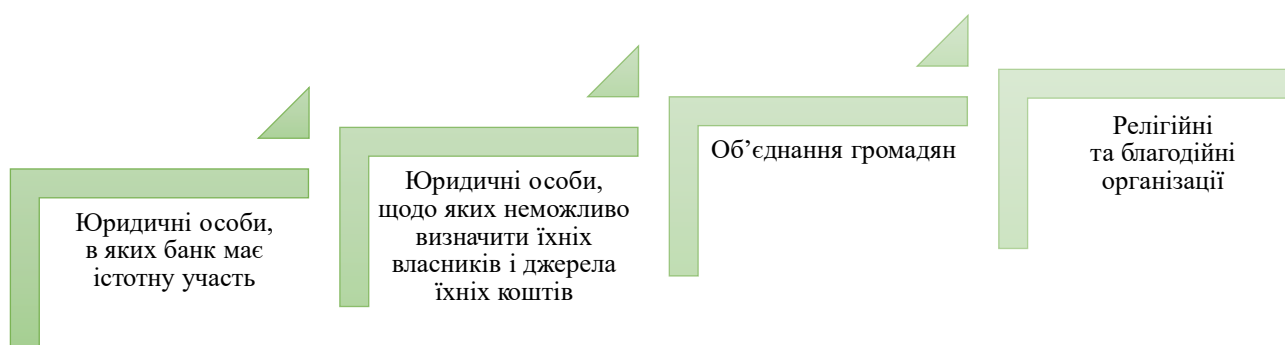

Рис. 2. Заборонені учасники банку

Загалом статутний капітал є ключовим складником власного капіталу банку і формується відповідно до його організаційно-правової форми та статуту для забезпечення функціонування та ефективної діяльності. Цей капітал формується через первинний та періодичний випуск акцій, а також через прибуток минулих періодів у формі дивідендів, які направляються на збільшення статутного капіталу комерційного банку та додаткових внесків власників для досягнення цієї мети.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», банки, які проходять державну реєстрацію, повинні мати мінімальний розмір статутного капіталу не менше, ніж 500 млн грн. Для банків, що вже працюють, але не відповідають цим вимогам, Національний банк розробив графік поступового збільшення його розміру. Закон встановлює, що статутний капітал банків повинен бути не менше ніж 120 млн грн до 17 червня 2016 р. і поступово збільшуватися до рівня 500 млн грн до 11 липня 2024 р. [2].

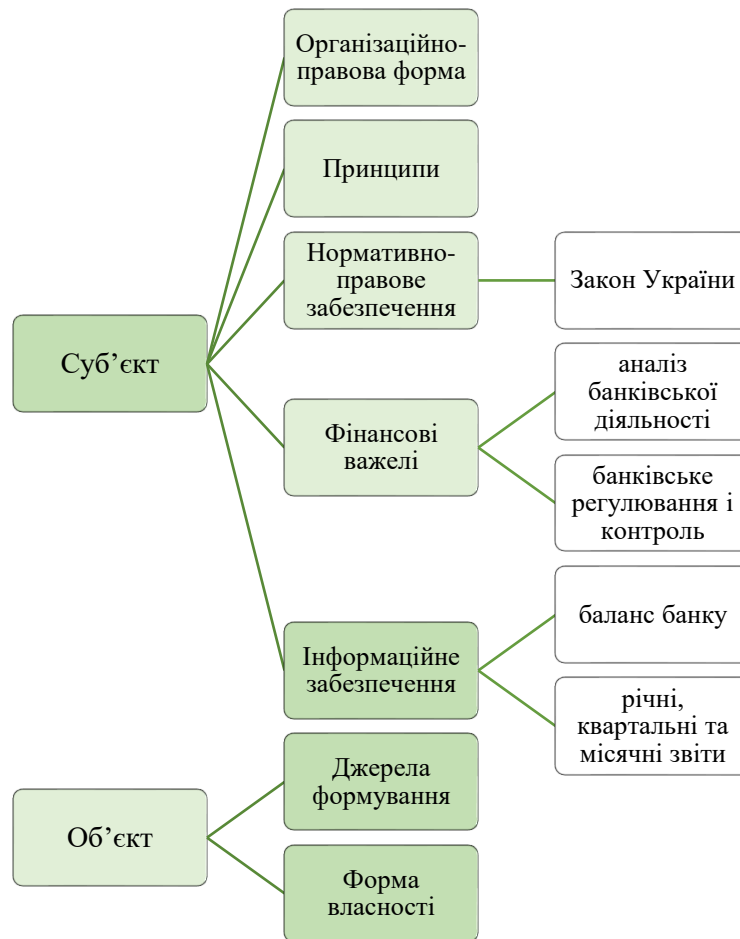

Рис. 3. Механізм формування капіталу банку

Перед реєстрацією банку у територіальному управлінні Національного банку України (в місці створення банку) створюється накопичувальний рахунок, на якому збираються кошти від учасників та акціонерів для формування статутного капіталу. Перед реєстрацією банку жодні бухгалтерські записи не проводяться. Після завершення реєстраційної процедури у територіальному управлінні НБУ за місцем розташування нового банку для нього відкривається кореспондентський рахунок. На цей рахунок не пізніше наступного дня після його відкриття перераховуються кошти з накопичувального рахунку, які формують статутний капітал банку.

Обсяг статутного капіталу банку обліковується за балансовим рахунком 5000 (П) «Статутний капітал банку». Варто зауважити, що сальдо цього рахунку відповідає обсягу статутного капіталу, який визначений у статутних документах і дорівнює загальній номінальній вартості випущених акцій. Облік сум, які були сплачені засновниками (акціонерами, учасниками) банку, але не зареєстровані як статутний капітал, починаючи з 11 вересня 2017 р., ведеться на рахунку 5004 (П) «Незареєстрований статутний капітал» відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України, затверджених Постановою Правління НБУ від 11 вересня 2017 р. № 89 [4].

Рахунок 5004 (П) «Незареєстрований статутний капітал» використовується для обліку коштів, отриманих від засновників (акціонерів, учасників) банку за акціями або паями, а також прибутку або його частини до реєстрації статутного капіталу. Кредитними операціями на цьому рахунку відображаються суми, отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу. Дебетними операціями на рахунку фіксуються суми зареєстрованого статутного капіталу або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку [4].

Вищезазначене узагальнює перше правило щодо обліку статутного капіталу.

Друге правило стосується обліку емісійних різниць, тобто перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску власних акцій, над їх номінальною вартістю. Під час пер-

винного випуску акцій їх можна розмістити за номіналом або за ціною, яка перевищує номінал, що призводить до виникнення емісійних різниць.

На рахунку 5000 (П) «Статутний капітал банку» вартість розміщених акцій враховується лише за їх номінальною вартістю. Для обліку емісійних різниць треба використовувати рахунок 5010 (П) «Емісійні різниці». Кредитний залишок на цьому рахунку є джерелом покриття, якщо потрібно покрити різницю між номінальною вартістю акцій та їх ціною викупу в акціонерів.

Формування статутного капіталу банку відбувається шляхом випуску акцій або внесків засновників, і він може бути створений лише на основі власних коштів учасників або акціонерів.

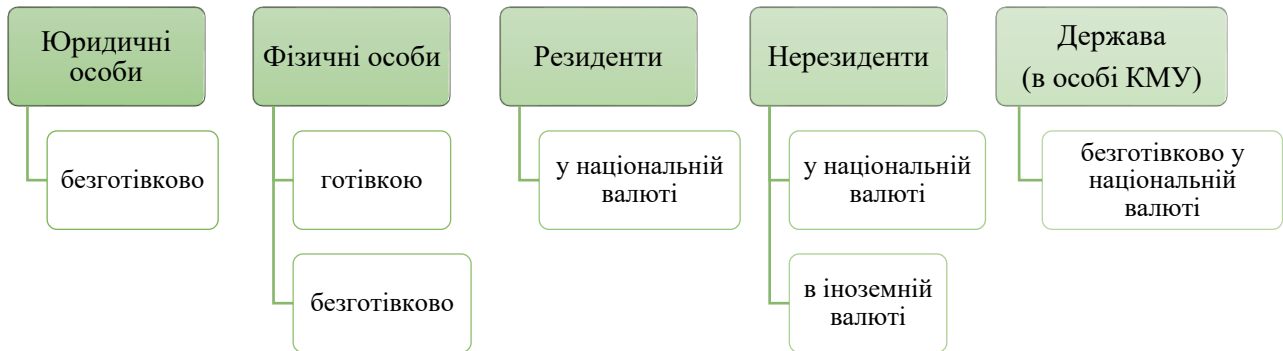

Рис. 4. Учасники та їх внески до статутного капіталу банку

Фінансування статутного капіталу за рахунок банківських кредитів, коштів неприбуткових організацій або бюджетних коштів з іншим цільовим призначенням не допускається [5].

Банк випускає акції на загальну суму статутного капіталу, стає їх емітентом і зобов'язується виконувати умови їх випуску. Права та обов'язки щодо цінних паперів виникають з моменту їх передачі емітентом або вповноваженою ним особою покупцю (одержувачу).

Для обліку власних акцій (часток, паїв) використовується контрпасивний рахунок 5002 (КП) «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)». Регулювання залишків за контрпасивними рахунками проводиться за допомогою відповідної статті пасиву балансу, в нашому випадку – це сума статутного капіталу банку (рахунок 5000 (П) «Статутний капітал банку»).

Техніка відображення статутного капіталу включає у себе накопичення додаткової інформації про оцінку акцій різних типів: звичайних, привілейованих та викуплених у акціонерів. До того ж необхідно мати інформацію про кількість акцій, що належать кожному окремому акціонеру. Ця інформація записується у підсистемі аналітичного обліку. Згідно з балансовим рахунком 5000 (П) «Статутний капітал банку», формуються окремі аналітичні рахунки. Загальна сума їх кредитового залишку визначає загальну вартість зареєстрованого статутного капіталу, який обліковується за рахунком 5000 (П) [6].

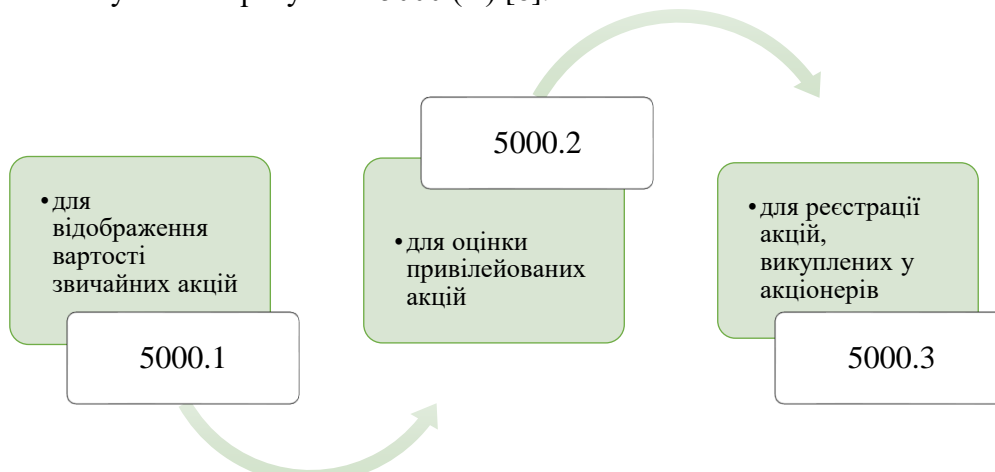

Рис. 5. Структура аналітичних рахунків для статутного капіталу банку

Висновки. Отже, останніми роками вітчизняні банки активно працюють над збільшенням свого капіталу з метою підвищення конкурентоспроможності та зменшення ризиків. Україна має встановлені стандарти капіталу для банків, розрахунки яких описані в Інструкції щодо регулювання банківської діяльності.

Внесені зміни до облікових процедур Національним банком України щодо формування та реєстрації статутного капіталу банків призвели до поліпшення процесу формування та реєстрації цього капіталу, що є ключовим складником власного капіталу. Ці зміни сприяли швидшому зростанню капіталу банків та покращенню їх діяльності, надійності і фінансової стійкості. У контексті наближення фінансової кризи проблема капіталізації та оцінки достатності капіталу банку стає особливо актуальною і вимагає окремого дослідження.

Abstract. The article examines the essence of the process and principle of the formation of the bank's own capital, as well as examines its main functions and stages of development. It is highlighted that the effective functioning of the mechanism of formation of the bank's own capital is possible only under the condition of optimal use of its various components.

Keywords: bank capital, structure of bank equity capital, mechanism of formation of bank equity capital.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк О. І. Особливості формування капіталу комерційними банками в Україні. *Інноваційна економіка*. 2014. № 50. С. 160–164.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121–III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. *A Revised Framework. Bank Committee on banking supervision. Basel*. November 2005. URL: <http://www.bis.org>
4. Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку від 11.09.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0089500-17>
5. Кириленко В. Б. Статутний капітал банку: особливості формування. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. № 15. С. 257–264.
6. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік в банках: підручник. Київ: КНЕУ, 2008. 816 с.

УДК 658:005.3]:658.14/.17(047.32)

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

А. П. Ніколаєва, М. О. Орехов

Анотація. Стаття розглядає важливість фінансової звітності в управлінні підприємством та її вплив на прийняття стратегічних і оперативних рішень. У статті проаналізовано основні впливи фінансового звіту, як-от баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про зміни власного капіталу та звіт про генерування готівки, розглянуто їх роль у наданні об'єктивної інформації про фінансовий стан підприємства. Виявлено основні проблеми, які можуть виникнути в процесі аналізу фінансового звіту, як-от неоднозначність інформації та відсутність єдиної методології аналізу, і запропоновано шляхи їх вирішення. Відповідно у статті запропоновано підходи до ефективного використання фінансової звітності як інструменту для управління підприємством, що допоможе підприємствам досягти стійкого розвитку та конкурентоспроможності в сучасному бізнес-середовищі.

Ключові слова: фінансова звітність, управління підприємством, стратегічне управління, оперативне управління, фінансовий аналіз, проблеми управління.

Вступ. Фінансова звітність – це система звітних документів, що ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Її мета – надати узагальнену інформацію про фінансовий стан, діяльність та зміни в ньому протягом звітного періоду. Ця інформація використовується для прийняття ділових рішень.

Звітність – це сукупність облікових даних, що дають змогу оцінити ефективність господарської діяльності підприємства. Процес обліку завершується складанням звітності, яка базується на поточних даних. Звітність є основою для аналізу фінансового стану підприємства. З її допомогою обчислюються економічні показники, необхідні для менеджменту.

Останні дослідження та публікації свідчать про постійний розвиток та зміну підходів до управління підприємствами на основі фінансової інформації. Автори попередніх досліджень